

دیپلمات‌ها

دیدار پزشکیان و کمال خرازی

کمال خرازی پس از دیدار با مسعود پزشکیان رئیس‌جمهور منتخب، گفت: خدمت رئیس‌جمهور منتخب، شورای راهبردی روابط خارجی و نقشی که این شورا در تدوین راهبردهای مختلف در زمینه روابط خارجی دارد را معرفی کرد. نگاه دکتر پزشکیان این گونه است که با تمام کشورها از جمله آنهایی که امروز با آنها مشکل داریم ارتباط برقرار کنیم و حتی با آنها باید گفت‌وگو و زمینه‌های توسعه روابط را ایجاد کرد. امیدوارم که هرچه سریع‌تر دولت ایشان استقرار پیدا کند، ما هم در پیشبرد اهداف ایشان در کناره‌شان هستیم. رئیس‌جمهور منتخب هم گفتند ان‌شاءالله از این مجموعه استفاده خواهند کرد زیرا نگاه پزشکیان، مبتنی بر ارتباط و تقویت با سایر کشورهاست. خرازی در خصوص راهبرد وزارت خارجه با بیان این که مقام معظم رهبری، راهبردهای سیاست خارجی را تعیین می‌کنند، اظهار داشت: دولت‌های مختلف با رویکردهای خاص خود باید راهبردها را پیاده کنند. علاوه بر این رویکردها که از نظر اجرایی بسیار حائز اهمیت هستند چگونگی رسیدن به این اهداف راهبردی هم مهم است.

توافق جامع شراکت راهبردی تهران و مسکو

«آندری رودنکو» معاون وزیر امور خارجه روسیه از تکمیل مقدمات توافق جامع شراکت راهبردی با ایران و آماده شدن آن برای امضا خبر داد. معاون وزیر امور خارجه روسیه بیان کرد که روسیه و ایران مقدمات یک توافق جامع شراکت راهبردی را تکمیل کرده‌اند. رودنکو در گفت‌وگویی با این خبرگزاری بیان کرد: طی ایزنی‌های سازنده که در ۲۱ ژوئن میان کارشناسان اداره‌های حقوقی و منطقه‌ای وزارت امور خارجه‌های دو کشور انجام شد، نهایی‌سازی متن این توافق امکان‌پذیر شد. در نتیجه، توافق شد که روندهای کشوری لازم برای آماده‌سازی توافق به منظور امضا در چارچوب یکی از نزدیک‌ترین تماس‌های دوجانبه در عالی‌ترین سطح آغاز شود. امیدوارم که در آینده نزدیک شاهد این رویداد واقعاً تاریخی باشیم. «مسعود پزشکیان» رئیس‌جمهور منتخب ایران در یک گفت‌وگوی تلفنی با «اولادیمیر پوتین» رئیس‌جمهور مطرح کرد که تهران آماده امضای توافق جامع شراکت راهبردی با مسکو در ماه اکتبر نشست آتی بریکس است.

همکاری‌های ایران و ترکیه

محمدحسین حبیب‌الله‌زاده، سفیر جمهوری اسلامی ایران در آنکارا که به منظور بررسی همکاری‌های استانی به دوستان شرق ترکیه سفر کرده است در اولین روز سفر خود با مقامات محلی استان ارزروم دیدار و گفت‌وگو کرد. سفیر ایران در ترکیه در این سفر به همراه محمد ابراهیمی، سرکنسول کشورمان در ارزروم با استاندار ارزروم، شهردار کانتشهر ارزروم، رئیس دانشگاه آتاترک ارزروم، رؤسا و نمایندگان تشکل‌های تجاری استان، اتاق بازرگانی ارزروم، اتحادیه صادرکنندگان آنتولی شرقی، انجمن صنعتگران و فعالین اقتصادی مستقل (موسسید) و همچنین اتحادیه آژانس‌های گردشگری آنتولی شمال شرق ترکیه دیدار و در خصوص موضوعات و زمینه‌های مختلف همکاری‌های دوجانبه گفت‌وگو کرد. سفیر جمهوری اسلامی ایران در ترکیه در این دیدارها ضمن معرفی فرصت‌ها و ظرفیت‌های اقتصادی کشورمان، تقویت و توسعه همکاری‌های استانی و منطقه‌ای بین ایران و ترکیه را یک ضرورت توصیف کرده و آن را موجب گسترش مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دو کشور ارزیابی کرد.

و نیز فیما بین اخلاف و ممالک و رعایای طرفین صلح و دوستی دائمی خواهد بود. چون به دولت و اقبال فیما بین دولتین ایران و انگلیس صلح برقرار گردید بحکم این فقره مقرر است که عساکر دولت انگلیس ممالک ایران را تخلیه خواهند کرد موافق شرایط و تعهدات مسطوره ذیل.»

بند سوم و چهارم به موضوع مبادله اسیران و عفو رعایای ایرانی که با ارتش بریتانیا همکاری کرده بودند پرداخته بود و بند پنجم پیش‌بینی کرده بود: «علیحضرت پادشاه ایران تعهد می‌کند که بلادرنگ لازمه تدابیر را به کار ببرد که عساکر و کارگزاران ایران را از خاک و شهر هرات و سایر نقاط افغانستان بیرون بکشد. تخلیه ممالک مزبور تا مدت سه ماه بعد از مبادله امضانامه‌های این عهدنامه خواهد بود». بند ششم نیز به این شکل ادعای حاکمیت ایران بر هرات و افغانستان را برای همیشه ملغی می‌کرد: «علیحضرت شاهنشاه ایران راضی می‌شود که ترک بکند کل ادعای سلطنتی بر خاک و شهر هرات و ممالک افغان [را] و هرگز مطالبه نکند از رؤسای هرات و ممالک افغان هیچ علامت اطاعت مثل سکه و خطبه و باج و نیز علیحضرت ایشان تعهد می‌کند که بعد از این هر مداخله در امورات داخله افغانستان اجتناب نماید و قول می‌دهند که هرات و تمام افغانستان را مستقل شناخته و هرگز در صدد اخلاص استقلال این ولایات برنمایند.

و نیز در صورت ظهور و منازعه فیما بین دولت ایران و ممالک هرات و افغانستان دولت ایران تعهد می‌کند که اصلاح آن را رجوع به اهماتامات دوستانه دولت انگلیس نماید و اقدام به جنگ نکند مگر در صورتی که اهماتامات دوستانه دولت انگلیس مثمر نمی‌شود. از طرف دیگر دولت انگلیس تعهد می‌کند که همه وقت اعتبار خود را در ممالک افغان به کار برد و نگذارد که از آنها و هیچ‌یک از آنها باعث هیچ نوع تشویش و پریشانی دولت ایران بشود و اگر دولت ایران در وقوع مشکلات رجوع به دولت انگلیس نماید، دولت انگلیس نهایت کوشش را خواهد نمود که منازعات فیما بین را موافق حق و مطابق شأن دولت ایران اصلاح نماید.»

بند هفتم نیز پیش‌بینی می‌کرد: «در صورتی که از جانب هرات و ممالک افغان بر سر حداث ایران تجاوزی بشود، هر گاه رضیه شایسته داده نشود دولت ایران حق خواهد داشت که به جهت دفع و تنبیه جانب متعدی، اقدام به حرکات جنگ نماید، اما این صراحتاً معلوم و مقبول است که هر لشکر از جانب دولت ایران که به جهت مقصود مزبور از سر حد بگذرد به محض اجرای مقصود خود، مراجعت به خاک خود خواهد کرد و استعمال حق مزبور نباید بهانه توقف دائمی عساکر دولت ایران به الحاق شهری یا یک جزو ممالک مزبور به ممالک ایران بشود.»

فصل نهم- دولتین علیتین تعهد می‌کند که در باب نصب و اعتراف قونسولهای جنرال و قونسولها و وکلای قونسول هر یک از این دو دولت در ممالک همدیگر حالت دول کامله الوداد را خواهند داشت و نسبت به رعایای طرفین و تجارت ایشان در هر باب همان طور رفتار خواهد شد که با رعایا و تجارت دول کامله الوداد می‌شود.»

بند دهم نیز به برتانیای اجازه داده در سرتاسر ایران هر جایی که مایل باشد کنسولگری ایجاد کند که دیگر به اجازه دولت ایران نیازی نداشته باشد. بند چهاردهم نیز پیش‌بینی کرده بود: «بلافاصله مبادله امضانامه‌های این عهدنامه، عساکر انگلیس هر نوع حرکات خصمانه را نسبت به دولت و مملکت ایران ترک خواهد کرد. دولت انگلیس علاوه بر این تعهد می‌کند که محض اینکه قرارداد تخلیه هرات و ممالک افغانستان از عساکر ایران و همچنین قرارداد پذیرایی سفارت انگلیس به طهران کاملاً منجر شود، عساکر انگلیس خود را از جمیع ولایات و اماکن و جزایر که تعلق به ایران دارند بلادرنگ پس خواهند کشید و دولت انگلیس تعهد می‌کند که در این اثنا سرکرده عساکر انگلیس عمداً هیچ حرکتی که موجب ضعف اطاعت رعایای ایران نسبت به علیحضرت شاهنشاه ایران باشد نخواهد کرد، بلکه تقویت اطاعت مزبوره نهایت مقصود دولت انگلیس است. علاوه بر این دولت انگلیس تعهد می‌کند که به قدر امکان رعایای ایران از زحمت حضور عساکر انگلیس ایمن خواهند بود و همچنین آذوقه که به جهت عساکر مزبوره لازم شود دولت ایران تعهد می‌کند که به کارگزاران خود قذغن نمایند که عساکر انگلیس را در تحویل آذوقه مزبور اعانت کنند و نیز دولت انگلیس تعهد می‌کند که در حین اخذ اشیاء قیمت آن را موافق نرخ روز از جانب مأمورین انگلیس بلادرنگ داده خواهد شد.»

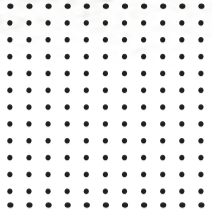
این عهدنامه علاوه بر جدایی هرات و حق حاکمیت ایران بر سایر مناطق افغانستان استقلال سیاسی ایران را نیز خدشه‌دار کرده و حقوق کنسولی قابل توجهی را برای بریتانیا ایجاد کرد و زمینه دخالت‌های آینده بریتانیا در قبال ایران شد. همانگونه که محمدشاه گفته بود دولت بریتانیا قدرت بزرگی بود و ایران توان جنگی مقابله با آن را نداشت و در عرصه دیپلماسی نیز مقهور نیرنگ انگلیسی شد.

انگلیستان، باید شهر هرات از قوای ایران تخلیه شده و خسارات وارده به مردم این شهر جبران می‌شد. سایر شروط نیز شامل تعهد دولت ایران به دخالت نکردن در امور هرات، عزل میرزاآقاخان نوری از صدارت، مجاز بودن انگلیس به ایجاد کنسولگری در شهرهای ایران، انعقاد پیمان تجاری ایران و انگلیس و واگذاری بندرعباس به امیر مسقط و عمان بود. ناصرالدین شاه زیر بار این شروط نرفت و از فرانسه درخواست وساطت نمود تا انگلیس را مجبور به صلح کند که در نهایت با میانجیگری فرانسه، مذاکرات صلح میان انگلیس و ایران در پاریس آغاز شد و به معاهده پاریس در پایتخت فصل منجر شد. به موجب این معاهده، دولت ایران تعهد سپرد که هرات و تمام خاک افغانستان را تخلیه نماید و از هر ادعایی نسبت به حکومت خود در هرات و تمامی افغانستان دست بردارد. معاهده پاریس با میانجیگری ناپلئون سوم در ۴ مارس ۱۸۵۷ بین سفیر ایران در پاریس فرخ‌خان امین‌الملک و سفیر انگلیس در فرانسه لرد کاولی در پایتخت فصل بسته شد. تنها دستورالعملی که از تهران از طرف آقاخان نوری به فرخ‌خان رسید، این بود: «شما اختیار دارید در هر مسئله‌ای که مورد تقاضای انگلیسی‌ها است موافقت کنید مگر در دو مورد: یکی سلطنت ناصرالدین شاه و دیگری صدارت من.»

طی این عهدنامه که صلح بین دو دولت برقرار گردید انگلیسی‌ها متعهد شدند قوایشان را در مدت کوتاهی از خاک ایران خارج کنند در مقابل دولت ایران با خروج نیروهایش از منطقه مورد مناقشه، از هرگونه حق حاکمیت بر هرات و افغانستان صرف‌نظر کرده و متعهد شد تا در منازعات با افغان‌ها به دولت انگلیس به‌عنوان میانجیگر و قاضی رجوع نماید، دولت انگلیس هم تعهد داد تا از هر تشویشی از ناحیه افغانستان برای دولت ایران جلوگیری کرده و مناسبات ایران با افغان‌ها، شأن و حیثیت دولت ایران را رعایت نمایند. همچنین انگلیس حق داشت در هر نقطه از خاک ایران که صلاح دانست به ایجاد کنسولگری بپردازد. اینگونه ایران استقلال افغانستان را به رسمیت شناخت و بدین شکل خاطر انگلیسی‌ها برای دفاع از هندوستان راحت شد. انگلیسی‌ها نیز پذیرفتند که قوای خود را از ایران خارج کنند و آسرای جنگی ایران را آزاد کنند. این معاهده، دست ایران را به کلی از دخالت در افغانستان کوتاه کرد و باعث نفوذ انگلیستان در دربار ایران شد. بنابراین، هرات به کلی از ایران جدا شد و افغانستان نیز با عنوان استقلال‌یابی، از ایران استقلال یافت. پس از جنگ هرات قسمت‌هایی از شرق هریرود به بعد شامل هرات به افغانستان ضمیمه شد. نماینده ایران در این مذاکرات فرخ‌خان و نماینده انگلیس لرد کاولی بود و میرزاآقاخان نوری نیز در جریان این معاهده قرار گرفت.

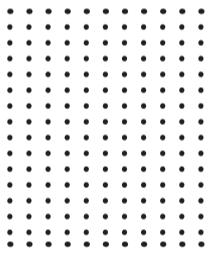
مفاد پیمان پاریس

پیمان پاریس که پس از محاصره هرات توسط ایران و حمله بریتانیا به جنوب ایران و با وساطت فرانسه منعقد می‌شد، در بند اول و دوم پیش‌بینی کرد: «از روز مبادله امضانامه‌های عهدنامه حال فیما بین علیحضرت شاهنشاه ایران و علیحضرت شاهنشاه انگلیس و ایرلاند

دولت ایران پس از شکست محاصره هرات منتهی شد. صادر کرد که نشانگر خشم عمیق محمدشاه بود. در این منشور آمده بود که تلاش دولت ایران برای آزادسازی آسرای ایرانی پایان نیافته است. از سربازان تشکر کرد که در «سرما و گرما... با شوق و غیرت تاب آوردند.» به انگلیسیان تاخت که ما «عهدنامه‌هایی با آنان داشتیم که آن را محکم‌تر از صد قلعه می‌پنداشتیم... اما نقض عهد کردند. خارک را گرفتند و تهدید به حمله به فارس و کرمان کردند... پس برگشتیم... انگلیس دولت بزرگی است و سلاح حرب نداشتیم.»

بود، حاکمیت ایران را بر هرات که از لحاظ پیوندهای تاریخی، فرهنگی و اجتماعی بخشی از خراسان بوده است، تثبیت کند. دوست‌محمدخان حاکم کابل پس از یک دوره جنگ و ستیز با انگلیس، با این دولت هم‌پیمان شده بود و اندیشه تسلط بر «قندهار و هرات» را در سر می‌پروراند و به پشتیبانی انگلیس دلگرم بود. هنوز کمی بیشتر از یک ماه از صدارت امیر نگذشته بود که ناصرالدین‌شاه به خواست وی در نامه‌ای محبت‌آمیز در پاسخ به نامه اطاعت یار محمدخان او را «صاحب اختیار دارالسلام هرات» خطاب کرد و نسبت به «کفایت و شهامت و کاردانی و صدق حمایت او اعتماد نشان داد» و از او خواست که بیشتر از پیشتر به نظم آن حدود و ثغور بپردازد؛ او نیز خود را فرمانبردار مطلق ایران اعلام کرد، سکه به نام پادشاه زده و خطبه به نام او خواند. بزرگان هرات نیز نامه‌هایی مبنی بر بندگی و خدمتگزاری به شاه نوشتند. از جمله شیخ‌الاسلام ملافیض‌الله و قاضی شهر محمدشمان نامه مشترکی تقدیم کرده و استدعا کردند شاه ایران هرات را از سایر ممالک محروسه جدا ندانند و در حفاظت آن توجه فرمایند. حکومت ایران در مورد قندهار نیز از یک سو حکومت کهنندل خان را در برابر تعرض امیر کابل تضمین کرد و خود او را به مأموریت‌های مهم داخلی فرستاد و در عوض سردار قندهار تعهد سپرد که در صلح و جنگ موافق مانند سایر تبعه دولت علیه ایران فرمانبردار شاه باشد و هرگز به فکر حمله به هرات نیفتند و با انگلیس مراده نداشته باشد. در مورد دوست محمدخان امیر کابل، او نیز به دربار شاه روی آورده و از امیر استمداد جست؛ امیر با او به مهربانی رفتار کرد و به او توصیه کرد که چند سالی با انگلیسی‌ها رفتار کج‌دار و مریزی داشته باشد.

لرد کاولی، سفیر بریتانیا در پاریس که مذاکره و امضای پیمان پاریس را از طرف لندن برعهده داشت

جدایی هرات

انگلیسی‌ها پیش از این قراردادهایی را بر ایران تحمیل کرده بودند که مهمترین بند آن تعهد ایران به عدم اعزام قشون به هرات بود. در این قراردادنامه در زمان صدارت میرزاآقاخان نوری، ایران متعهد شد تنها در صورتی که نیروهایی از قندهار و کابل و یا نقاط دیگر به هرات تجاوز کنند، قشونی برای دفاع از آن شهر بفرستد و پس از دفع دشمن نیروها را بازگرداند. این سند تا حدودی حاکمیت سیاسی ایران بر هرات را خدشه‌دار کرد، اما پس از این اتفاقات و روی کار آمدن محمدیوسف‌میرزا در هرات، حاکم کابل به تحریک انگلیس دست به شورش زد. در این شرایط محمدیوسف میرزا از حکومت مرکزی درخواست کمک کرد و ناصرالدین‌شاه هم با اعزام نیرو شورش‌ها را سرکوب کرد اما از آنجا که ایرانیان به عنوان فاتح وارد هرات شده و نسبت به اهالی شهر رفتار بدی داشتند محمدیوسف‌خان از کار خود پشیمان شد و به آن اعتراض کرد. به همین دلیل یوسف‌خان تلاش کرد با ایجاد شورش، سپاه ایران را از هرات بیرون کند که در نهایت با حمله سپاه ایران تسلیم شد و جای خود را به امیر جدید، عیسی‌خان داد که وی هم در نهایت به سرنوشت یوسف‌خان دچار شد. در چنین شرایطی انگلیس به جنوب ایران حمله کرد و ایران را در شرایط نامناسبی قرار داد. ناصرالدین‌شاه وقتی در عمل انجام‌شده قرار گرفت، به توصیه دولت‌های روسیه و فرانسه به نیروهای ایرانی دستور ترک هرات را داد و تقاضای صلح کرد. انگلیس در ابتدا شرایطی را برای صلح اعلام کرد که با مخالفت ایران روبه‌رو شد. براساس شرایط اعلان‌شده از سوی